

jeme" izuma konfekcije nije bilo vrijeme novoga ukalupljenog poretka, već vrijeme "napuštanja" takvoga reda. O tome raspravljam u predgovoru engleskom prijevodu te knjige koji će izdati Minnesota University Press.

31 U *Psyche*, str. 475, Derrida usput napominje da danas učestala uporaba oblika "post" u "postmodernizmu" i "poststrukturalizmu" još uvijek ostaje taocem "historicističke prisile", "progre-

sivističke ideologije". Stoga je postmoderna prekinula s modernom tek u terminima progresivističke koncepcije prekida koji je svojstven za modernu; kao takva ona nema vrijeme ili novinu događaja.

objavljeno u *Journal of Philosophy and the Visual Arts, Philosophy & Architecture*, London, str. 33-37

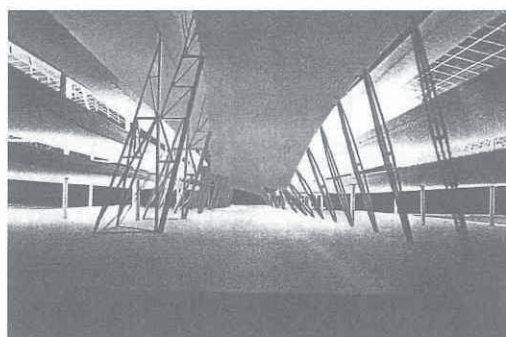
B E R N A R D T S C H U M I

Arhitektura događaja

ARHITEKTURA U TRANZICIJI Između dekonstrukcije i novoga modernizma

U arhitekturi se jednako tako radi o događajima koji se zbivaju unutar nekoga prostora kao i o prostoru samom. U današnjem svijetu u kojemu željezničke postaje postaju muzejima a crkve noćnim klubovima, moramo se pomiriti s nevjerojatnom zamjenjivošću oblika i namjene, s gubitkom tradicionalnoga ili kanonskog odnosa uzroka i posljedice propisanoga modernizmom. Namjene na prati oblik, oblik ne prati namjenu a niti fikciju. Međutim, oblik i namjena svakako djeluju jedno na drugo, ako ni zbog čega drugoga, ono da postignu efekt šoka.

Ako se "šok" više ne može postići nizanjem i pri-

bližavanjem fasada i predvorjâ, možda ga se može proizvesti približavanjem događaja koji se zbivaju iza tih fasada u tim prostorima.

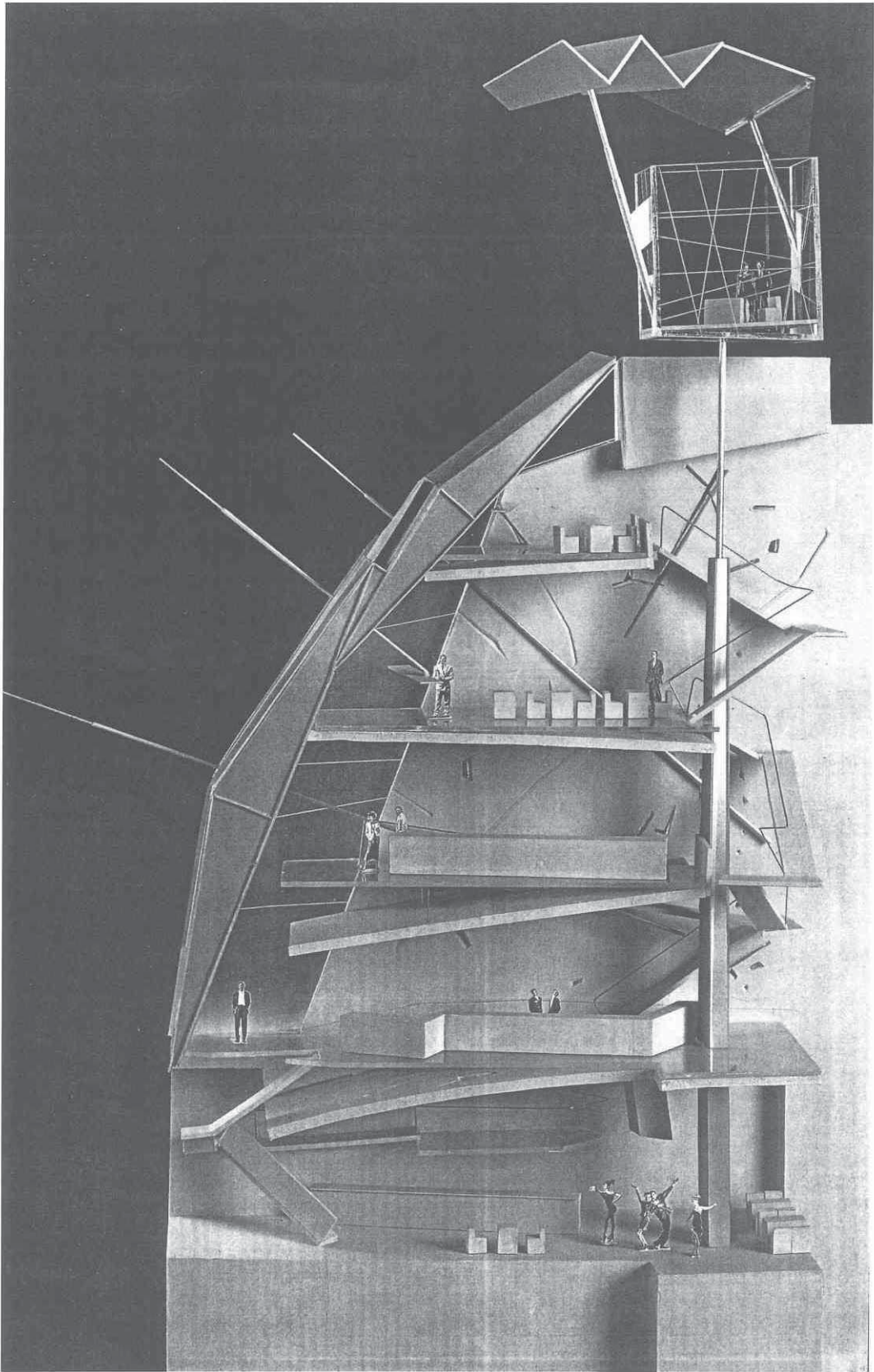
Ako je "kontaminacija svih kategorije, stalna supstitucija, zbrka žanrova", kako je podjedna-

ko opisuju kritičari i slijeva i zdesna (od Andreasa Huyssensa do Jeana Baudrillarda), novi pravac našega vremena, treba je uzeti na vlastitu korist, u svrhu općega pomlađivanja arhitekture. Ako je arhitektura i koncept i iskustvo i prostor i upotreba i struktura i površna slika (bez hijerarhije), trebala bi arhitektura prestati razdvajati te kategorije i spojiti ih u nevidenu kombinaciju programa i prostora. "Meduprogramiranje", "transprogramiranje" i "obesprogramiranje"; to su ideje koje zamjenjuju pomak i međusobnu kontaminaciju termina.

Moj vlastiti rad sedamdesetih je godina stalno naglašavao tezu da ne postoji arhitektura bez događaja, bez radnje, bez aktivnosti, bez namjene. Na arhitekturu treba gledati kao na kombinaciju prostora, događaja i pokreta i to bez ikakve hijerarhije među tim konceptima. Nije potrebno posebno naglašavati da je hijerarhijski odnos uzroka i posljedice između oblika i namjene jedna od velikih izvjesnosti arhitektonske misli - ona počiva na toj komotnoj "prihvaćenoj ideji" iz zajedničkoga života koja nam govori da stanujemo u kućama koje su "napravljene da bi odgovarale našim potrebama" ili u gradovima planiranim poput strojeva u kojima bi se živjelo. Te udobne konotacije protiv se i stvarnom "užitku" arhitekture, i neočekivanoj kombinaciji termina, i stvarnosti suvremenoga gradskog života u njegovu najstimulativnijem ali i uznemiravajućem obliku. Zbog toga u radovima kao što je Manhattan Transcripts definicija arhitekture ne može biti oblik ili zidovi već kombinacija heterogenih i inkompatibilnih termina.

Uvođenje termina kao što su "događaj" i "pokret" je bez sumnje potaknuto situacionističkim govorom i idejama '68. "Događaji", kako su nazvani, nisu to bili samo zbog akcije već i zbog misli. Podizanje barikade (namjena) u pariškoj ulici (oblik) nije jednako hodanju (namjena) tom istom ulicom (oblik). Ručanje (namjena) u sveučilišnoj kantini (oblik) nije sasvim jednako čitanju ili plivanju u njoj. Ovdje prestaje postojati ikakav hijerarhijski odnos između oblika i namjene. Ta neobična kombinacija događaja i prostora bila je nabijena subverzivnošću jer je bila izazovom i namjeni i prostoru. Ona je usporedna s nadrealističkom dovođenju kišobrana i dvokolice na stol za seciranje. Danas je nalazimo u Tokiju gdje su razni programi razbacani katovima nebodera: trgovine, muzej, teretana, željeznička stanica i igralište za golf na krovu. Naći ćemo je i u programima budućnosti gdje će aerodromi ujedno biti i zabavni parkovi, sportska igrališta, kinematografi, trgovine, itd. Bez obzira jesu li rezultat slučajne kombinacije ili rastućih cijena zemljišta, takvi odnosi bez razloga između oblika i namjene ili prostora i radnje nadmašuju poetičku konfrontaciju nespojivih pojmova.

Foucault je, kao što se podsjeća u novoj izvršnoj knjizi Johna Rajchmana, proširio upotrebu termina "događaj" na način kojim on nadmašuje jednostavnu radnju ili aktivnost. Govorio je o "događajima misli". Mislim da budućnost današnje arhitekture leži u konstrukciji takvih događaja. Za Foucaulta događaj nije samo jednostavan i logičan slijed riječi ili djela već "trenutak erozije, urušavanja, propitivanja ili problemati-

zacije same pretpostavke okoline u kojoj se drama odvija, dajući priliku nekoj drugoj, različitoj okolini" (Rajchman). Na događaj se ovdje gleda kao na prekretnicu a ne početak ili svršetak (u suprotnosti s pretpostavkom da "oblik slijedi namjenu").

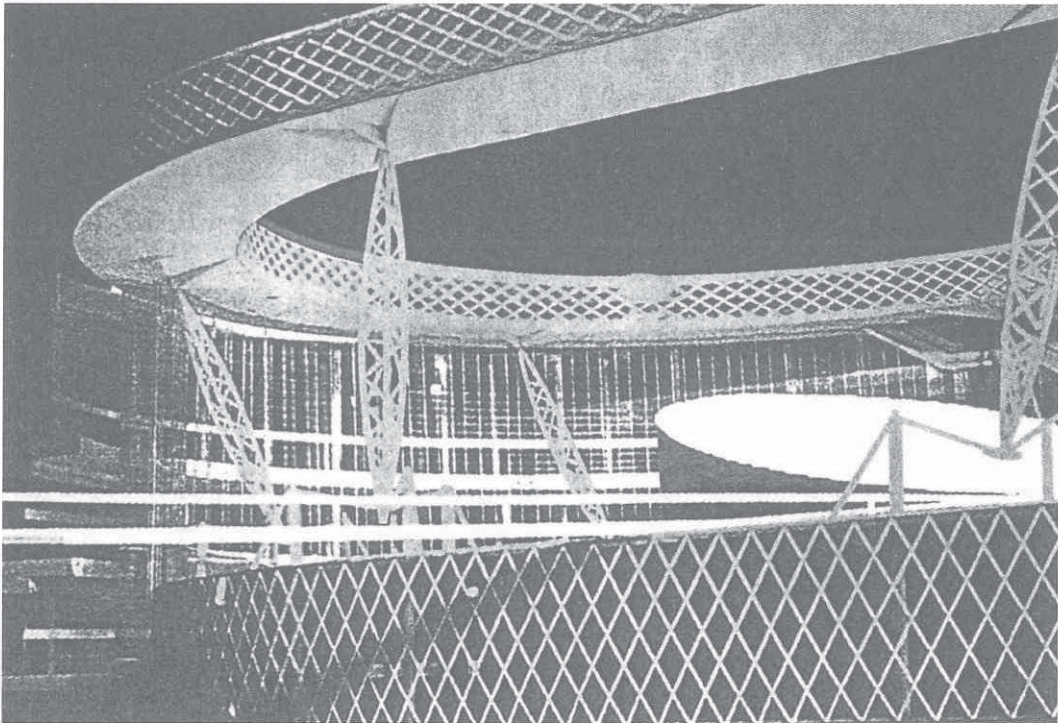
Isto je tako važno "uprostorenje" događaja. Da citiram Foucaulta: "Postoje događaji u prostoru koji sami konstruiramo da bi ga nastavali: heterotopija." Ta je ideja, naravno, sasvim različita od etosa modernističkoga pokreta koji je nastojao potvrditi izvjesnosti ujedinjene utopije za razliku od našega zanimanja za višestruko, fragmentarno, dislocirano.

Poslije Foucaulta je Derrida proširio definiciju događaja nazvavši ga "pojavljivanjem dispartne višestrukosti" u tekstu o ludostima u Parc de la Vilette. U našim sam razgovorima uvijek inzistirao da su te ludosti točke aktivnosti, programa, događanja. Derrida je razradio taj koncept predloživši mogućnost "arhitekture događaja" koja bi učinila događajem ono što se u našoj povijesti i tradiciji smatra čvrstim, bitnim, monumentalnim.

Derrida je ranije pretpostavio da riječ "event" (=događaj, op. prev.) ima zajednički korijen s riječju "invencija". Ja je radije povezujem sa "šokom" koji, da bi bio učinkovit u našoj kulturi medija, u našoj kulturi slika, mora ići dalje od definicije Waltera Benjamina i kombinirati ideju namjene ili akcije s onom slike. I zaista, arhitektura se nalazi u jedinstvenom položaju: ona je jedina disciplina koja po definiciji ujedinjuje ideju i iskustvo, sliku i upotrebu, sliku i struk-

туру. Filozofi mogu pisati, matematičari mogu stvarati virtualne prostore, ali arhitekti su jedini koji su zatvorenici te hibridne umjetnosti u kojoj slika jedva da postoji bez da je u kombinaciji s aktivnošću.

Sretan sam da je arhitektura daleko od nemogućnosti propitivanja vlastitih struktura i temelja i da je ona polje na kojem će se najveća otkrića dogoditi u sljedećem stoljeću. Sama heterogenost definicije arhitekture - prostor, radnja, pokret - čini je takvim događajem, mjestom šoka ili mjestom naše vlastite invencije. Događaj je mjesto gdje promišljanje i preformuliranje arhitektonskih elemenata (mnogi od njih su imali za ishod, ili pridonijeli, suvremenoj društvenoj nejednakosti) može dovesti do njihova razrješenja. Po definiciji, to je mjesto kombiniranja razlike. Naravno, to se neće dogoditi oponašanjem prošlosti ili ukrasa iz 18. stoljeća. To se neće dogoditi niti jednostavnim komentiranjem dizajnom naše suvremene stvarnosti pune neizvjesnosti i nestabilnosti. Ne vjerujem da je moguće niti da ima smisla projektirati građevine koje formalno pokušavaju zamagliti tradicionalne strukture, tj. koje pokazuju oblik koji leži negdje između apstrakcije i figurativnosti, ili negdje između strukture i ukrasa, ili koje su razrezane i dislocirane iz estetskih razloga. Arhitektura nije ilustrativna umjetnost, ona ne ilustrira teorije. (Ne vjerujem da se dekonstrukcija može projektirati...) Ne može se projektirati nova definicija grada i njegove arhitekture. Ali se možda može projektirati uvjete koji će omogućiti da se dogodi ovo nehijerarhijsko, netradicionalno društvo.

Shvaćajući narav naših suvremenih okolnosti i medijskih procesa koji su njihov dio, arhitekti su u položaju da stvore uvjete za nastajanje novoga grada i nove odnose između prostora i događaja.

U arhitekturi se ne radi o uvjetima projektiranja već o projektiranju uvjeta. Ili, da parafraziram Paula Virilia, naš današnji cilj nije da ispunjavamo uvjete konstrukcije, već da konstruiramo uvjete koji će omogućiti odmak od najtradicionalnijih i najregresivnijih vidova našega društva i ujedno reorganizirati te elemente na način koji najviše oslobađa, kad naše iskustvo postaje iskustvom događaja organiziranih i raspoređenih arhitekturom. Strategija je ključna riječ u današnjoj arhitekturi. Nema više velikih planova,

nema više smještanja u određeni prostor već postoji nova heterotopija. Prema tome teže naši današnji gradovi i mi, arhitekti, im moramo pomoći pojačanjem bogata sudara događaja i prostora.

Tokio i New York se samo čine kaotičnima. U stvarnosti, oni označavaju pojavu novih urbanih struktura, nove urbanosti. Njihov sukob i kombiniranje elemenata mogu nam pružiti događaj, šok za koji se nadam da će učiniti arhitekturu naših gradova prekretnicom u kulturi i društvu.

objavljeno u *Architecture in Transition, Between Deconstruction and New Modernism*, München, Prestel-Verlag, 1991., str. 125-

131